July 2021

E-ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

Special Issue 270

Multidisciplinary Issue

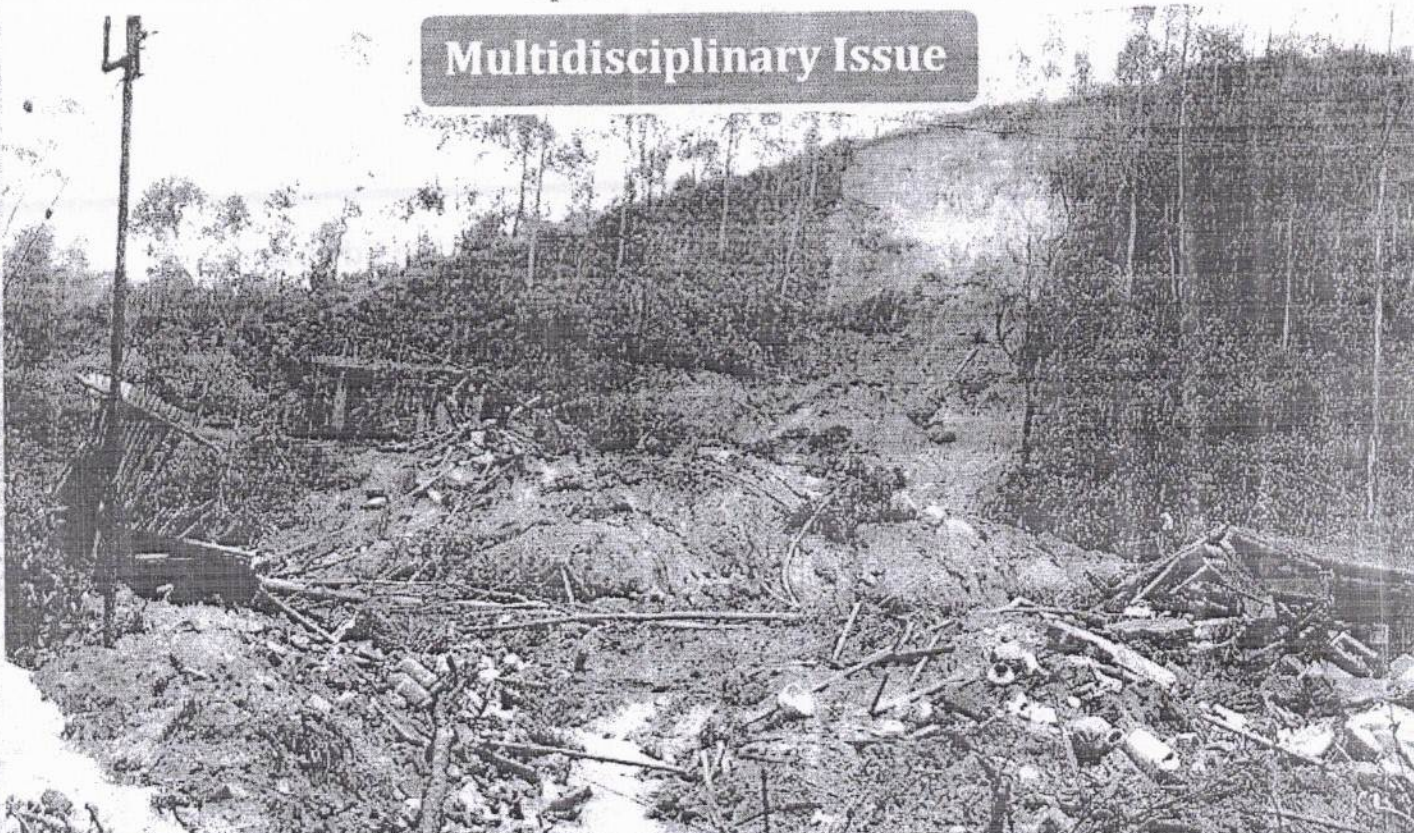

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Dr. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

RESEARCH JOURNEY

I
T
E
R
N
A
T
I
O
N
A
L
R
S
E
A
R
C
H
F
E
L
L
W
S
A
S
S
O
C
I
A
T
I

CHAKAN 410501
Principal
C.S.M's Arts & Commerce College
Chakan, Tal-Khed, Dist-P

E-ISSN : 2348-7143
July- 2021

24	बाल साहित्य में आदर्श बोध	डॉ. संतोष पवार	117
25	शोषित पीड़ितों के कवि राजेश जोशी	डॉ. कल्पना पाटील	121
26	वर्तमान जगत में परिवर्तनशीलता की साक्ष्य देता : नारी विमर्श	डॉ. रुपाली चौधरी	126
27	अनुवाद की प्रक्रिया, तकनीक और समस्याएँ	डॉ. लियाकत शेख	130
28	वैश्वीकरण में हिंदी की स्थिति और दिशा	डॉ. संतोष पवार	136
29	फिचर लेखन	प्रा.अरुण आहेर	140

मराठी विभाग

30	आदिवासींची देवबांधणी : एक विधीनाट्य	डॉ. अंजली मस्करेन्हस	143
31	आदिवासी कोळी लोकमानसातील धार्मिक सण, समारंभाची पारंपारिक गीते	डॉ. एस. एस. भैरगुंडे	147
32	संत तुकारामांच्या अभंगातील सामाजिक फलश्रुती	डॉ. रामलाल चौधरी	153
33	महाराष्ट्रातील संतांचे समाजप्रबोधनाचे कार्य	डॉ. कैलास वाघ	158
34	धर्मभोळेपणाचा नाश करणारा सत्यशोधक विचार	डॉ. श्रीराम गडकर	164
35	मराठी साहित्य आणि जीवनमूल्य : एक शोध	डॉ. नामदेव सोडगीर	174
36	'लढत' कादंबरीचा अभ्यास : चिकित्सक अभ्यासाचे एक आदर्श प्रारूप	डॉ. शिवाजी एंडाईत	178
37	विठ्ठल वाघांच्या कवितेतील द्विकेंद्रीतता	डॉ. श्रीराम गव्हाणे	182
38	विदर्भाच्या मराठी गझलेतील कृषी जाणीव	डॉ. संजय पोहरे	187
39	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे धर्मांतर आणि चर्मकार समाज	डॉ. आर.एस.सुरवसे	191
40	शांताबाई हुबळीकर यांच्या 'आता कशाला उद्याची बात' मधून व्यक्त होणारा स्त्रीवाद	डॉ. अमृता डोर्लीकर	194
41	२००० नंतरच्या ग्रामीण कादंबऱ्यांचे स्वरूप आणि विशेष	डॉ. शिवाजी हुसे	200
42	विजय पाटील यांचे ग्रामीण कथा विश्व	डॉ. पद्माकार वानखेडे	206
43	वर्तमानातील आदिवासी कवितेतील संवेदना (१९९५ ते २०२०)	डॉ. प्रकाश वट्टी	210
44	स्त्रियांचे ग्रामीण कादंबरीलेखन	डॉ. राजेंद्र वडमारे	216
45	संत गाडगेबाबांच्या कीर्तनातील वैज्ञानिक दृष्टी	डॉ. सौ. रजनी लुंगसे	224
46	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांच्या साहित्यातील मानवी मूल्ये	प्रो. डॉ. वासुदेव वले, प्रा. छाया खर्चे	227
47	माणगाव परिषद : स्वरूप व परिणाम	डॉ. श्रीराम गडकर	230
48	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर आणि दलित चळवळ	प्रा.आर.एस.लोहकरे	240
49	विदर्भातील मराठी गझल : आशय आणि अभिव्यक्तीच्या अंगाने स्वतंत्र वाटचाल करणारे निवडक गझलकार	डॉ. संजय पोहरे	245
50	स्त्रियांची समकालीन प्रवासवर्णने : काही निरीक्षणे	मनीषा औटी	253
51	स्वातंत्र्योत्तर मराठी व हिंदी भाषांमधील दलित कथांचा एकमेकांशी तुलनात्मक अभ्यास	डॉ. अर्जुन नेरकर	259
52	भारतीय महिलांची बदलती स्थिती	डॉ. अनंत देशमुख	262
53	मराठवाड्यातील चळवळी व त्यांनी मराठवाड्यातील कादंबरीला दिलेले वैशिष्ट्ये	[illegible]	267

Principal
C.S.M's Arts & Commerce College
Chakan,Tal-Khed,Dist-Pune.

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Special Issue - 270 : Multidisciplinary Issue
Peer Reviewed Journal
E-ISSN : 2348-7143
July- 2021

'लढत' कादंबरीचा अभ्यास : चिकित्सक अभ्यासाचे एक आदर्श प्रारूप

प्रा. डॉ. शिवाजी एंडाईत
सहयोगी प्राध्यापक,
कला व वाणिज्य महाविद्यालय, चाकण.
चलभाष : 9763895220, 8857867229
Email :

'लढत : एक चिकित्सक अभ्यास' हा संशोधनपर ग्रंथ अक्षरवाड्.मय प्रकाशनाने २०१८ मध्ये प्रकाशित केला आहे. सुधाकर शेलार यांनी १९९४ -९५ मध्ये एम.फिल. च्या निमित्ताने जो संशोधनात्मक अभ्यास केला, त्याचे फलित म्हणजे हा ग्रंथ होय. प्रसिद्ध साहित्यिक शिवाजी सावंत यांची 'लढत' ही चरित्रात्मक कादंबरी आहे. अभ्यासकाने -'चरित्रात्मक कादंबरी व चरित्र : तात्त्विक मीमांसा', 'लढत कादंबरीतील चरित्रनायक', 'चरित्रनायकाची वास्तव प्रतिमा', 'लढत कादंबरी : वाड्.मयीन मूल्यमापन' आणि 'उपसंहार'- अशा एकूण पाच प्रकरणांतून या चरित्रात्मक कादंबरीची चिकित्सा केली आहे.

हा अभ्यास करीत असताना अभ्यासकाने चरित्र आणि चरित्रात्मक कादंबरी या साहित्यप्रकारांचा सांगोपांग विचार केला आहे. या साहित्यप्रकाराची तात्त्विक मीमांसा करताना 'चरित्र' व 'चरित्रात्मक कादंबरी' या साहित्यप्रकाराच्या निर्मितीमागील प्रेरणांचा शोध घेत अभ्यासकाने स्वरूपवैशिष्ट्ये व मर्यादांचे स्वरूप विशद केले आहे. 'चरित्र' संकल्पनेत 'व्यक्तिजीवनाला' व 'व्यक्तिजीवनाच्या इतिहासालाच' केंद्रवर्ती स्थान असते, हे लक्षात घेऊन अभ्यासकाने विविध मतमतांतराची चर्चा करीत 'चरित्र' साहित्यप्रकाराची पुढील व्याख्या दिली आहे. ''ज्यात व्यक्तिजीवनाला (अर्थात पूर्वी वास्तवात घडून गेलेल्या), व्यक्तिभावजीवनाला व व्यक्तीच्या कृतीउक्तीला प्राधान्य असते व हे तीनही घटक ज्यात कलात्मकतेने एकत्र गुंफलेले असतात, त्या लेखनाला 'चरित्र' असे म्हणतात.''[१] माणूस हा विचारशील व समाजशील प्राणी असल्याने त्याच्या कृतीउक्तीला अनेक ऐहिक संदर्भ प्राप्त होत असतात. साहजिकच चरित्रलेखनामागेही हे संदर्भ दिसून येतात. चरित्रलेखनामागील प्रयोजनांचा विचार करता हे संदर्भ वैविध्य अधिकच जाणवते. ''कुणी 'आदर्श-निर्मिती' हे प्रयोजन मानतो, तर कुणाची 'आत्माविष्कार' व 'आनंदनिर्मिती' ही प्रयोजने असतात. तर कुणाचा 'गतस्मृती टिकविणे' हा उद्देश दिसून येतो, तर काहींना चरित्रनिर्मितीतून 'अर्थप्राप्ती' साध्य करायची असते.''[२] या सर्व प्रेरणा-प्रयोजनांतून अभ्यासकाने चरित्र हा साहित्यप्रकार कसाकसा विकसित होत गेला, या संबंधीची चर्चा ग्रंथारंभी केली आहे. जेव्हा एकेका प्रयोजनावर भर देऊन चरित्रलेखन केले जाते, तेव्हा त्यात स्वाभाविकपणे स्वरूपभेदही निर्माण होत जातात; त्यामुळे प्रचलित 'चरित्र' या साहित्यप्रकाराचे ठरावीक मानदंड निश्चित करता येत नाहीत, या निष्कर्षाप्रत लेखक येतो.

चरित्रात चरित्रनायकाचे स्वभावदर्शन, त्याच्या आयुष्यातील घटना-प्रसंग, इतिहास, समकालीन परिस्थिती आदींचा वेध चरित्रकार घेत असतो, तेव्हा आपोआपच चरित्रात लालित्याचा प्रवेश होतो. ललित साहित्यात कलात्मकता असते. लेखक वास्तवापासून काहीसा दूर गेलेला असतो. तो स्वातंत्र्य उपभोगत असतो. मात्र चरित्रकाराने कलात्मकतेसाठी असे स्वातंत्र्य घेतले तरी, त्याला सत्याच्या, वास्तवाच्या मर्यादा पाळाव्याच लागतात. चरित्रातील लालित्याविषयीची ही मर्यादा अभ्यासकाने इथे नोंदविली आहे. चरित्रनायकाला केन्द्रस्थानी ठेवून त्याच्या विकासाचा आलेख लालित्यपूर्ण रीतीने रेखाटला तरच, चरित्रलेखनाचे उद्दिष्ट साध्य होईल, असे म्हटले तर वावगे ठरणार नाही. कादंबरीत कथासूत्र, व्यक्तिचित्रण, घटना-प्रसंग, विशिष्ट भूप्रदेश,

Principal
C.S.M.S. Arts & Commerce College
Chakan, Tal-Khed Dist-Pune.